Teisipäev, 1. aprill 2008 **Tsooru kandi rahva teabeleht**

KÜLALEHT

nr 31

Tsooru mõis, Litsmetsa, Luhametsa, Piisi, Roosiku, Savilöövi, Kikkaoja, Viirapalu

Tsooru kultuurielu täna ja homme: probleemid ja lahendused

Märtsikuu kolmanda päeva õhtupoolikul kogunes kümmekond inimest Tsooru raamatukokku, et vahetada mõtteid Tsooru kandi kultuurielust. Kokkusaamise algatas vallavolikogu esimees Jarek Jõela. Tema kutsel osalesid vestlusringis külavanemad Arvo Tamm Tsooru külast, Aino Sarapu Savilöövi külast ja Kalle Nurk Roosiku külast, samuti rahvamaja juhataja Henn Ploom ja raamatukogu juhataja Ene Sõmer. MTÜ Tsooru Koidukiired liikmetest olid esindatud Laine Keerov ja Krista Puija ning seltsingu Elulõng eestvedaja Heli Palm.
Õhtu oli väga töine. Väljendati oma arvamust ning külade seisukohti. Viimastel aegadel on väga tihti olnud vallavolikogus ja volikogu komisjonides juttu Tsooru kanti puudutavatest küsimustest. Vallavolikogu esimees tegi teatavaks volikogu otsuse Lepistu põhikooli sulgemise kohta. Kuna otsus oli varem teada, mindi sellelt sujuvalt üle järgmisele probleemilemis saab hoonest pärast kooli sulgemist? Probleem jäigi üles, sest keegi mõistlikku lahendust välja pakkunuda ei osanud.
Teine suur mõtetevahetus ringles MTÜ Tsooru Koidukiired tegevuse ümber. Vallavolikogu eelarvekomisjon oli küll juba oma otsuse teinud, kuid asi tahtis üleräkimist. Nimelt on Koidukiired kohaliku kultuuri säilitamiseks ja selle arendamiseks omalt poolt välja käinud vallale soovitusliku lahenduse. Teada on, et mujal kasutatakse sellist väljundit paljudes kohtades. Vallavolikogu eelarve- ja majanduskomisjon arutas 18. jaanuaril MTÜ Tsooru Koidukiired pöördumist ning jõudis viiele järeldustele.

1. Endise raamatukogu ruumid jäävad ka edaspidi Tsooru rahvamaja käsutusse ning pärast remonti on need ruumid üldkasutuses.
2. Rahvamaja ruumid on nii Koidukiirtele, kui ka teistele seltsingutele seni tasuta kasutuses olnud ja ka tulevikus ei ole kavas renti küsida.
3. Ringijuhtidele tasu valla kultuuri- ja spordirahadest otsustati Koidukiirtele mitte eraldada, kuna ringijuhtide tasustamiseks eraldatud vahendid on juba Tsooru rahvamajale eraldatud. Seltsingutel on võimalik taotleda vahendeid mujalt projektidest.
4. 2009.aastal toimuvat üldtantsupidu toetatakse üldisel alusel nagu kõiki teisi valla kollektiive.
5. Kui mittetulundusühing soovib välja anda oma ajalehte, siis tuleb tal endal selleks ka vahendid leida. Samas jätvat MTÜ Tsooru Koidukiired häälekandja Külaleht subjektiivse mulje.

Jarek informeeris, et endise raamatukogu ruumi remondiraha saadakse projektide kaudu. Samuti on olemas lahendus MTÜ poolt tegutsevate ringide ringijuhtide töötasustamiseks. Rahvamaja eelarves on selleks raha olemas. Kui rahvamaja on huvitatud ringide tegevusest, peaks ta sõlmima teenuse ostmise lepingu. Pikemalt peatuti Külalehe väljaandmisel. Suuremaks puuduseks leiti, et lehel on vähe kaasautoreid. Siiski olid külavanemad ühel meelel, et häälekandja peab edasi ilmuma (*Tänu rahva poolt laekunud annetustele toimetatakse käesolev leht üle veerandsajale toetajale koju . KL*). Lahkarvamusi tekitas ka lehes ilmuv õnnitluste veerg. Meie külad on väikesed ja inimesed tunnevad üksteist rohkem kui arvata oskame, kuid valitsuses ollakse teisel seisukohal. Ettekirjutised on küll soovituslikud, kuid siiski annavad mõista lehetoimetajate suurt vastutust inimeste sünnipäeva avalikustamisel. Põgusa ülevaate said kohalolijad ka tegemistest, mis ootavad ees Tsooru pargi korrastamisel.
Koosolekult mindi lahku erinevate arvamustega, samas aga võeti kaasa ülesanded, mis vajavad külarahvaga ja seltsingutes arutamist. Volikogu esindaja viibimine vestlusringis tõstis tunduvalt koosviibimise kaalu. Kohapealne aktiiv sai otsese informatsiooni volikogu plaanidest ning samas saadi edastada omapoolsed probleemid. Jõuti seisukohale, et edaspidigi peaksid ümbarlaua vestlusringis osalema kohaliku rahva poolt võimuorganisse valitud saadikud.

Kalle Nurk

Käesoleva aasta 19. juulikuu päeval tähistab Luhametsa küla oma 100. sünnipäeva. Huvi selle ürituse vastu on suur. Külalehele on laekunud hulgaliselt materjali, mis tutvustavad Luhametsa külaelu läbi aegade. Samuti on olnud palju meeldivaid kohtumisi küla asutajate järeltulijatega. Laekunud on ka esimesed toetussummad külapäeva korraldamiseks. Varasemates Külalehtedes oleme tutvustanud Luhametsa kandi elu möödunud aegadest ja kirjutanud paljudest inimsaatustest. Jätkame kirjutiste avaldamist kuni suursündmuseni, see on juubelipeoni.

16. märtsil külastas Külalehe toimetus Tartus elavat Luhametsa küla Möldreoja talu peremeest Hele-Maret Tamme. Järgnev kirjutis on väike kokkuvõtlik osa tema meenutustest.

KL

Hele-Maret Tamm Möldreoja talust ja seal elanud inimestest

Möldreoja talu peremees Mihkel Jaik oli pärit Luhametsa külas Kurgja talust. Teadaolevad esivanemad olid Jakob (1.VII.1825-2.IX.1881) ja Mai (Mõttus) Jaek *(24.VI.1825-2.VI.1889)*, kes olid Kurgja talu rajajad. Peres kasvas neli last- Peeter, Kaarel, Mihkel, Kusta. Mihkel *(1.III.1860-21.II.1932)* töötas algul Sänna mõisas puusepana.Ta tegi vankreid, regesid ja ehitustöid. Mõisas töötas toateenijana ka Liisa Laur. Mihkli ja Liisa tutvusele järgnes abielu. Noorpaari unistuseks sai omale kodu rajada.

Tüdruku virkus mõisas meeldis paruniprouale. Kui sündis esiklaps Johanna, siis oli paruniproua nõus hakkama lapsele ristiemaks.

Kuna Tsooru mõisnik parun Konrad von Holstein läks pankrotti, otsustas ta Põllupangale maha müüa põhjapoolsema metsamassiivi. Põllupank jagas maa kruntideks ning asus neid taludeks maha müüma. Talukohtade ostmine oli väga aktiivne. Mihkel valis 1907.aastal omale krundi, mis oli talle juba noorusest saadik tuttav, sest seal käidi hobustega õitsil. Kohe alustati mõõdistustöödega ning 18. aprillil 1908. aastal vormistati müügitehing Möldreoja 28 ostmise kohta. Kõikjal laius mets. Et põllumaad saada, tuli puud maha võtta. Algas ränk töö. Langetatud puud lõigati Sännas või Nursis ehituspalkideks ja laudadeks. Möldreojal oli tõenäoliselt ka enne Põjasõda talu olnud. Sellest andsid tunnistust vana palkidega vooderdatud kaev, maa seest leitud savinõude tükid, nuga ja isegi kivikirves.

Ehitamist alustati ühe vana rehialuse paigaldamisega, materjal oli teisest kohast kohale veetud. Nii saadi esialgne ulualune. Varjualune valmis, kolis pere koos loomadega Möldreojale rehetuppa. Kohe alustati ka oja kaldale sauna ehitamist. Isegi laudpõrand pandi alla! Nii mindi talvele vastu. Lapsed magasid saunalaval, loomad olid reheall varjul, heinad laepeal soojustuseks.

Põhiküsimuseks talus oli põllumaa, mida suurendati järkjärgult kändude juurimisega. Selleks kasutati ka külades ringi liikuvaid tööotsijad. Mihkel palkas Möldreojale neli venelast, kelle nimed Misso, Trosso, Kivilä ja Ivvan. Palka maksti vastavalt tehtud tööle. Talumaal leidus rohkesti rästikuid. Koerad said tihti nende käest nõelata.

Talv möödas, asuti kohe elumaja ehitama. Töödejuhatajaks kutsuti Rõuge mees Hallop. Maja ehitati tahutud palkidest, palgivahed topiti samblaga.

Lapsed Lilli ja Juhan, kes olid karjas, kiikasid kogu aeg põnevusega kodu poole, et millal ilmub maja sarikatele kuusk. Kuna talus olid kõik kõvad lauljad, lõid lapsed katusel kuusepärga märgates laulu „Vaikne, kena kohakene“ lahti ja veel kahehäälselt. Isale jäi panna veel sindlikatus. Ema, kes pidas Roosikus kauplust, lõpetas külas poepidamise ja tuli ära Möldreojale.

Pildil on Möldreoja talu 1930.aastal. Loomade seltsis on ema Pauline Leoga kivil istumas, Juhan hobuse seljas, hobuse kõrval isa Rudolf. Pildil ka Tädi Emmi ja Lilli.
Foto Hele-Mareti erakogust.

Pärast suure toa valmimist 1909.aastal korraldati soolaleivapidu. See oli maja sisseõnnistamise pidu. Õnnistama oli kutsutud kooliõpetaja Stranserg. Külalisi oli nii lähedalt kui kaugelt, kõik tõid mitmesuguseid kingitusi. Kochide perel Laanepauli talust oli kaasas suur seinapeegl. Veel toodi uhke kupliga laelamp, mis riputati lakke ketiga ja seda sai üles-alla liigutada. Söögiks pakuti hapukapsaid, liha, kartuleid, nii nagu ikka tol ajalkombeks oli. Pidu peeti suurejooneliselt, mängis isegi grammofon, selle oli Tiitsa rahvas kaasa toonud. Kui nad peole tulid, panid pilli kuuskede taha mängima, muusikaks imeilusad lood.

Mihkli ja Liisa peres kasvas viis last - Pauline Amalie *(4.XII.1894-27.V.1974)*, Johanna *(30.III.1895-9.I.1991)*, Juhan *(13.I.1899-10.XII.1948)*, Lilli *(5.XII.1900)* ja Emilie *(19.III.1903-15.IV.1979)*. Kõik lapsed lõpetasid Tsooru ministeeriumikooli. Kannelt oskasid taludes paljud mängida. Kui lapsed tulid lauldes läbi küla, pillihääl saatmas, jäid kõik kuulama.

Möldreoja talus oli olemas raadio, samuti klaver. Lilli Udras (Jaik) juhatas laulukoori ning lauljaid oli talus alati palju. Oli olemas ka oma raamatukogu. Perepoeg Juhanist sirgus kuulus kirjanik. Tartu Kirjandusmuuseumis on hulgaliselt tema tööde tõlkeid vene, soome, läti, ungari, saksa, prantsuse ja rootsi

keelde. Juhan lõpetas 1913.aastal Tsooru ministeeriumikooli. 1915 aastal saadeti ta poliitilistel põhjustel Võrumaalt välja, mistõttu elas 1915-1917 Volga-äärsetes linnades. Hiljem töötas ta ajakirjanikuna Päevalehe, Kaitse Kodu ja Postimehe toimetuses ning 1936-1940 haridusministeeriumis vabaharidustöö nõunikuna. 9. aprillil 1927. aastal abiellus ta Wilhelmine Kanarikuga Tartust. Nende peres kasvas üles kolm last- Ilo, Koit ja Säde. 1944. aastal põgenes ta koos perega Prantsusmaa kaudu Rootsi.

Pildil Jaikide perekond Rootsis 1947. Vasakult tütar Ilo, ema Wilhelmine, isa Juhan, tütar Säde ja ees istub poeg Koit. Foto Hele-Maret Tamme erakogust

Möldreoja talu naabrusesse ostsid 8. augustil 1907.aastal Partsipalu 31 talumaa Juhan Zimmer *(suri 9.märts 1929)* ja Leena Zimmer (Sandt). Partsipalu perepoeg Rudolf oli ilus pikk poiss. Tema kohta lauldi „Kord elas mölder veski pääl, Zimmeri Ruudu ralla!“. Külas tehti tihti nalja, vehiti tantsu lüüa. Lauldi isamaalisi laule nii et mets kajas. Naabrilaste Pauline ja Rudolfi vahel tekkis sõprus.Nende abielu registreeriti 11. aprillil 1923.aastal. Kolm aastat hiljem *(21. detsember 1926)* kinkis Mihkel talu Paulinele. Pärast Juhan Zimmeri surma langes noorpaari õlule ka Partsipalu majapidamine. Talud vajasid uusi hooneid. Partsipalu maadele ehitati suur laut koos karjaköögi ja küüniga. Kuna majapidamine oli suur, kasutati talus ka abitööjõudu. Põldude majandamiseks moodustati masinatarvitajate ühistu. Vilja masindati talgute korras, kus terve küla käis üksteisel abiks. Selle töö ettevõtmiseks tuli ka suur söögilaud talgulistele valmistada. Selleks tapeti loomi, küpsetati saiu.

Pauline ja Rudolfi peres sündis viis last- Valdeko *(12.XI.1926-24.I.1969)*, Juhan *(10.VII.1928-5.IV.1930)*, Leonhard *(22.IV.1930-19.III.1931)*, **Hele-Maret** *(14.XII.1932)*, Ülo-Mikk *(30.X.1935-30.IX.1985)*.1941. aastal, seoses nõukogude võimu kehtestamisega võõrandati Eestis kõik talumaad. Talu suurus ei tohtinud ületada 30. hektarit. Nii saigi Partsipalu maade ja vara uueks peremeheks talus töötanud Peeter Oeselg. Võõrast tööjõudu kasutanud pererahvast hakati kutsuma kulakuteks ning neile määrati suured maksunormid. Kulaku maksusid pidi maksma ka Möldreoja pererahvas. Rudolf arreteeriti 5. detsembril 1945 aastal. Eesti NSV Sõjatribunal mõistis 19. märtsil 1946.aastal paragrahvi 55-1“a“ järgi talle 10+5 aastat vabadusekaotuse ja kogu vara konfiskeerimise. Partsipalu talulaudast võõrandati 50 lammast, Möldreojalt lehm ja siga. Kaasa viidi ka heinad, teravili, tööriistad ja isegi liha-rasv aidast. Rudolf saadeti Tšeljabinski vasekaevandusse, hiljem Karaganda oblastisse, kus raske töö ta 2. aprillil 1954.aastal tappis. Surnukeha maeti ilma riieteta savimullaga auku, sest teistele oli ellujäämiseks riideid tarvis.

Ka perekond Zimmerid sattusid nõukogude võimu poolt tagakiusatavate nimekirja. Pereema Pauline koos lastega põgenes talust, sest ei jaksanud maksta kulakumaksu. Ema läks metsavennaks, lapsed aga igaüks ise ilmakaarde heade inimeste juurde varjule.

Tütar Hele-Mareti viis saatus esialgu varjule Antsla, kus ta jätkas õpinguid linnakooli 9. klassis. Kartes tema olemasolu avastamist ning isa saatuse jagamist, põgenes tüdruk Tallinna. Suurlinnas lõpetas ta 1954.aastal Tallinna Kaubandus tehnikumi ning töötas järgnevad 50 aastat Tartus kaubanduses.

Pildil on Möldreoja talu pärija Hele-Maret Tamm (Zimmer) kirja panemas mälestusi oma suguvõsa saatusest. Foto: Kalle Nurk

Gustav Suits on kirjutanud „Teeme mõõka, teeme oda, et võiks kaitsta Eesti oma koda“. Seoses Eesti Vabariigi taasiseseisvumisega alustati võõrandatud maade tagastamist. Antsla vallavalitsuse 19. detsembri 1997.aasta otsusega kinnitati Hele-Maret Tamm (Zimmer) Möldreoja 28 ja Partsipalu 31 talumaade uueks peremeheks. Kahjuks pole talus säilinud ühtegi hoonet, talumaast suurem osa on jälle metsa all.

Hele-Maret meenutab oma mälestustes, et Luhametsa on tühi inimestest ja lastest. Minu nooruspõlves läksime hommikul kooli ikka 10-15 last koos, meil oli lõbus. Nüüd siis on asi nii kaugel, et suletakse ka Lepistu kool, mille pidin maha jätma kodunt põgenedes, et ellu jääda. Olen käinud igal aastal sellele armsale majale tere ütlemas. Punase kivimaja seinale on pandud minu kuulsa onu Juhan Jaiki mälestustahvel, kes on pärit Luhametsast Möldreoja talust. Tänu Juhan Jaikile säilib igavesti ka mälestus Möldreoja talust ja selle inimestest.

Kalle Nurk

Ilus lumine kevadilm

Vanasõna "Talv ei jää taeva" pidas paika ka käesoleval aastal. Kevade esimene nädal suure lumesaju ja tuisuga tekitas teedel suure segaduse. Litsmetsa külas lund lükates vajus teehöövel kraavi. *Foto: Kalle Nurk*

20. märtsil kell 7.48 algas kevad. Soojad talveilmad meelitasid varakult kohale kevadekuulutajad. Soe päike andis põhjuse kuldnokal oksal vilistamiseks ja lõokese taevaall lõõritamiseks. Kohati kostus ka kiivitaja häält. Roosiku külas märgati kolme toonekurge pesakohta otsimas.

Teisipäeval, 25. märtsil aga ilm pöördus. Öistele miinuskraadidele lisandus ka lumesadu ja tuisk Kahe päevaga allasadanud lumi muutis teed paljudes kohtades läbipääsmatuteks. Isegi riigiteedel oli tegu lumelükkamisega, mis siis veel rääkida külavahe teedest. Vaatamata tekkinud segadusele tunti rõõmu ilusast lumisest kevadilmast. Kui terve talve jooksul polnud Tsooru kandis võimalik suusatada ja kelgutada, siis nüüd oli selleks õige ja viimane aeg käes. Ilmakaart ennustas lähenevaid soojalaineid.

KL

Kiisela-Arene Pintman
2.XII 1930-21.III 2008

Aeg ei anna arutust,
muld ei mata mälestust...

21. märtsil lahkus meie keskelt jäädavalt Kiisela-Arene Pintman. Kiisela sündis Urvaste vallas. Nooruspõlve saatis mööda Kaika kandis. Kaika koolis sai ta ka alghariduse ning lõpetas Antsla Keskkooli. Tsooru asus Kiisela elama 1949.aastal, töötades Sverdlovi nimelises kolhoosis 26 aastat arveametnikuna ja raamatupidajana. Vabal ajal osales aktiivselt näite-, laulu- ja rahvatantsuringis. Hoolitseva emana kasvatas ta üles kaks töökat tütart-Eve ja Eili. Temast jääb mälestus kui rõõmsameelsest ning abivalmist inimesest.

Liiga vara kustus päike,
liiga vara saabus öö.
Liiga vara jätsid maha sõbrad
omaksed ja töö...

Karl Pukk
4.X 1962- 28.III 2008

28. märtsil vajus ootamatult manalasse Litsmetsa külas Ninasaare talus üleskasvanud ja sama talu peremees, kahe poja Maero ning Kermo isa Karl Pukk. Karla haridustee sai alguse Lepistu koolis. Sõbrad ja tuttavad jäävad teda mäletama kui kohusetruud, abivalmist, töökat ja heatahtlikku noormeest. Suur oli tema armastus ja teadmistejanu looduse vastu. Talude taastamise ajajärgul oli Karl Tsooru kandi üks aktiivsemaid eestvedajaid. Tsooru Taluseltsi asutajaliikmena juhtis ta ka esimesed aastad seda vankrit. Karl osales aktiivselt kaitseliidu töös.

Maret Mürk
9.IX 1939- 28.III 2008

Maret Mürk (Pääslane) sündis 9. septembril 1939. aastal Lepistu vallas Savira külas. Alghariduse omandas ta Lepistu koolis, mille lõpetas 1956.aastal. Juba lapsena puutus kokku raske maatööga. Pärast Väimela tehnikumis õppimist järgnes viieteistaastane põllutöölise elu Sverdlovi nimelises kolhoosis. Teine samapalju aastaid möödus aga suurfarmis algul lüpsjana ning hiljem farmibrigadirina. Maret tundis rõõmu oma kolme tütre sirgumisest. Ema ametit pidas ta kohusetundlikult kuni viimase päevani, jagades tütarde Ene, Evi ja Marge nii rõõme kui muresid.

Laupäeval, 5. aprillil kell 20
Tsooru rahvamajas Tsooru näiteringi
„Laip sahvris
ehk lõuna neljale"

Margus Mölli kahevaatuselise naljatüki esietendus .

Õhtu jätkub Sänna kandi noorteansambli „K.T.K." tantsumuusika saatel südaööni.

Pääse: a ´ 30 kroon

Õnnitleme aprillikuu sünnipäevalapsi

95 Pauline Amalie Sibul
86 Õie-Maronilda Reiljan
82 Kristjan Kroonmäe
81 Harald Mõttus
81 Lehte Puur
79 Karl Jänes
77 Aksel Uibo
72 Koidula Mõtus
72 Ants Laurand
72 Heino Post
68 Eha Kuzmina
66 Leida Kasak
66 Anne Puksa
65 Leili Must
63 Viivi-Aili Koidusaar
60 Vello Lust
55 Ilme Võro
54 Raivo Nummert
53 Aleksander Hillak
52 Oskar Sisas
50 Kalle Nurk

Külalehe nr 31 toimetaja Kalle Nurk, telefon 5193 0084, e-mail kalle@antsla.ee, www.antsla.ee/tsoorukant/